

УДК 338.43:637.5

Паламарчук Т. М.

*к.е.н., доцент кафедри аналізу і статистики ім. І. В. Поповича**Житомирський національний агроекологічний університет*

E-mail: tatyana_1702@ukr.net

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА В РЕГІОНІ

Зазначено, що сучасний стан розвитку вітчизняної економіки, вдосконалення економічної діяльності повинен ґрунтуватися на об'єктивній інформації, глибокому та всебічному економічному аналізі. Проведений економічний аналіз виробництва м'яса всіх видів, у тому числі м'яса великої рогатої худоби в Житомирській області у динаміці та за категоріями агровиробників, а також визначено основні чинники, що впливають на виробництво яловичини. Вказано на необхідність прискореного розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства. Проаналізовано основні чинники, які впливають на розвиток спеціалізованого м'ясного скотарства в досліджуваному регіоні, а також причини, які гальмують цей процес. Запропоновано основні напрями ефективного і сталого розвитку галузі м'ясного скотарства з урахуванням еколого-економічних особливостей регіону. Наголошено, що перспективними напрямками в м'ясному скотарстві є забезпечення умов для розвитку процесів спеціалізації, концентрації, кооперації, стимулювання утворення інтеграційних об'єднань.

Ключові слова: економічний аналіз, м'ясо великої рогатої худоби, галузь, м'яснескотарство, розвиток, регіон, сільськогосподарські підприємства

Постановка проблеми. Сучасний розвиток економіки, вдосконалення економічної діяльності, розширення кількості інформації, яку необхідно врахувати під час розробки управлінських рішень, потребують істотного вдосконалення системи управління на всіх рівнях економіки. Управлінські рішення й дії повинні ґрунтуватися на об'єктивних розрахунках, глибокому та всебічному економічному аналізі. Економічний аналіз дає змогу вибирати оптимальну стратегію, є

необхідною умовою підвищення ефективності діяльності як підприємств, так і окремих галузей, регіонів. Враховуючи важливе соціально-економічне значення галузі м'ясного скотарства для збільшення обсягів виробництва яловичини і задоволення потреб населення у цьому виді продукції, розробка пропозицій щодо підвищення ефективності ведення галузі та визначення перспектив її розвитку в умовах окремого регіону вимагають свого вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами ролі економічного аналізу займається велика кількість економістів та науковців, а саме: М. П. Денисенко, В. М. Івахненко, В. О. Мец, Є. В. Мних, В. І. Захарченко, І. В. Попович, Г. І. Купалова, Г. В. Савицька, М. Г. Чумаченко, В. К. Савчук, М. І. Яцківта ін. Питанням виробництва м'яса великої рогатої худоби, підвищення ефективності скотарства, вдосконалення технологій і селекційної роботи в галузі, організації кормовиробництва, оплаті праці присвячено багато наукових праць вітчизняних вчених, зокрема: В. Я. Амбросова, О. Л. Білозерського, В. П. Бурката, П. С. Березівського, В. П. Долинського, М. В. Зубця, М. П. Коржинського, В. Я. Месель-Веселяка, В. М. Микитюка, Л. Д. Павловської, Б. С. Прістера, П. Р. Пуцентейла, В. Г. Рижкова, Ю. І. Савченка, П. Т. Саблука, Г. Т. Шкурина, П. В. Щепієнка та ін. Проте невіршеними залишаються питання, пов'язані з виведенням скотарства з кризового стану, нарощуванням обсягів виробництва яловичини та перспективи розвитку галузі м'ясного скотарства з урахуванням регіональних особливостей Житомирської області.

Мета статті полягає в проведенні економічного аналізу обсягів виробництва м'яса великої рогатої худоби у динаміці в Житомирській області та обґрунтуванні перспектив розвитку галузі м'ясного скотарства з урахуванням еколого-економічних особливостей регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з головних

чинників сталого розвитку аграрного сектора економіки України є забезпечення ефективності галузі тваринництва. Адже саме в цій галузі створюються державні продовольчі та експортні ресурси, які можуть використовуватись як фактори економічного і політичного впливу на інші держави, можуть бути гарантом незалежності внутрішнього ринку від імпорту продукції тваринницького походження.

Поповнити значний дефіцит яловичини в Україні, як показує світовий досвід, можна лише за рахунок прискореного розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства, оскільки м'ясна худоба здатна ефективно використовувати природні пасовища, грубі й соковиті корми при незначному споживанні концентрованих кормів. За раціональної організації виробництва вона не потребує значних енергетичних і трудових затрат, а також капітальних вкладень.

Однак в умовах глобалізаційних процесів та наслідків фінансово-економічної кризи скотарство знаходиться в критичному стані. Велика кількість сільськогосподарських підприємств взагалі не займаються тваринництвом, адже воно не завжди рентабельне. При цьому на територію України ввозиться неконтрольовано велика кількість м'яса великої рогатої худоби іноземного виробництва сумнівної якості і за нижчою ціною, ніж в Україні. Саме тому українським агровиробникам тяжко конкурувати навіть на внутрішньому ринку збуту продукції[2].

Природно-кліматичні умови зони Полісся Житомирської області сприяють розвитку галузі скотарства. Збільшення виробництва яловичини в регіоні відповідає, по-перше, вимогам повноцінного харчування населення; по-друге, раціональному використанню ресурсів; по-третє, найкращому використанню природно-економічних умов зони Полісся і є, що особливо важливо, продукцією, яка в найменшій мірі накопичує радіонукліди.

Результати проведеного економічного аналізу виробництва м'яса всіх

видів в Житомирській області свідчить, що у 2015 р. порівняно з 1990 р. виробництво яловичини і телятини (у забійній вазі) у всіх категоріях господарств зменшилось на 76,1 тис. т, або в 5,8 рази, відповідно порівняно з 2000 р. на 17,7 тис. т, або в 2,1 рази, відповідно порівняно з 2010р. на 2,8 тис. т, або на 15,1 % (табл. 1).

Таблиця 1

**Виробництво м'яса за видами в Житомирській області
(у забійній вазі, тис. т)**

	Роки								
	1990	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Господарства усіх категорій									
Всього	158,8	63,6	45,1	47,7	48,9	50,3	54,1	51,0	53,4
у тому числі:									
яловичина і телятина	91,8	33,4	18,9	18,5	17,5	18,0	19,1	15,6	15,7
Свинина	46,9	21,2	20,9	21,9	24,6	24,7	26,5	25,1	26,7
м'ясо птиці	16,4	7,3	3,9	4,5	4,2	26,5	5,3	7,2	8,1
Сільськогосподарські підприємства									
Всього	105,7	21,8	11,4	8,3	8,7	8,9	12,0	9,4	10,8
у тому числі:									
яловичина і телятина	86,0	17,3	8,9	4,8	4,8	4,9	6,6	4,3	3,9
свинина	16,7	3,5	1,5	3,1	3,6	3,7	5,0	4,3	5,9
м'ясо птиці	1,2	0,6	0,7	0,3	0,2	0,2	0,3	0,7	1,0
у тому числі фермерські господарства									
Всього	...	1,4	0,7	1,1	1,4	1,2	1,3	1,4	1,7
у тому числі:									
яловичина і телятина	...	1,0	0,7	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4
свинина	...	0,4	0,0	0,7	0,9	0,7	0,8	0,9	1,3
м'ясо птиці	...	0,0	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Господарства населення									
Всього	53,1	41,8	33,7	39,4	40,2	41,4	42,1	41,6	42,6
у тому числі:									
яловичина і телятина	5,8	16,1	10,0	13,7	12,7	13,1	12,5	11,3	11,8
свинина	30,2	17,7	19,4	18,8	21,0	21,0	21,5	20,8	20,8
м'ясо птиці	15,2	6,7	3,2	4,2	4,0	4,3	5,0	6,5	7,1

Джерело: розраховано за даними [8]

Аналізуючи структуру виробництва м'яса в Житомирській області необхідно зазначити, що питома вага виробництва яловичини і телятини у

всіх категоріях господарств становила: у 1990 р – 57,8 %, відповідно у 2000р. – 52,5 %, відповідно у 2010 р. – 38,8 %, відповідно у 2015 р. – 29,4 %. Так, якщо у 1990 – 2000 рр. основним виробником яловичини і телятини в області були сільськогосподарські підприємства, то в останні роки таким виробником є господарства населення.

За роки аграрних реформ в Україні не вдалося створити ефективний сектор фермерських господарств, який міг би скласти основу сільськогосподарського виробництва країни, а процеси кооперації фермерських та особистих селянських господарств перебувають на зародковому етапі. Сільськогосподарські підприємства і великі фермерські господарства, які утворилися на базі колишніх КСП у результаті їх реорганізації, не мають власних фінансових ресурсів для розвитку м'ясного скотарства, а джерела державної підтримки є вкрай обмеженими [10].

В Житомирській області спостерігається значне зменшення поголів'я великої рогатої худоби. Так, поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств станом на кінець 1990 р. становило 1154,6 тис. голів, відповідно на кінець 2000 р. – 524,6 тис. голів, відповідно на кінець 2010 р. – 224,66 тис. голів, відповідно на кінець 2015 р. – 167,3 тис. голів [8].

Виробництво яловичини в сільськогосподарських підприємствах області є збитковим. Так, якщо у 1990 р. рівень рентабельності виробництва м'яса великої рогатої худоби в області становив 35,7 %, то у 2000 р. збитковість становила – 43,7 %, відповідно у 2010 р. – 35,8 %, відповідно у 2015 р. – 18,8 %. Серед причин збитковості галузі є низька продуктивність тварин та висока собівартість продукції. Враховуючи те, що у м'ясному скотарстві повільний обіг капіталу, господарства регіону надають перевагу розвитку молочного скотарства та скоростиглим м'ясним галузям, зокрема свинарству, птахівництву.

До основних чинників, які впливають на розвиток м'ясного скотарства, належать: організаційні – територіальне розміщення виробництва і переробки сировини, нормативно-правове забезпечення, розвиток кормової бази, технологія ведення тваринництва, інфраструктура ринку, рівень кваліфікації працівників. Економічні – попит і пропозиція на яловичину й телятину, встановлення паритету цін, стабілізація і досягнення беззбиткового рівня виробництва м'яса, платоспроможний попит населення, конкурентне середовище, інвестиційне забезпечення, доступні за ціною матеріально-технічні засоби виробництва, кількість товаровиробників, спеціалізація і концентрація виробництва; рівень оплати праці [9].

Серед причин, які гальмують процес становлення галузі м'ясного скотарства в досліджуваному регіоні слід віднести те, що реалізаційні ціни на товарний молодняк, одержаний від м'ясних і молочних порід однакові і тому витрати на його вирощування відшкодовуються лише на 57,6%. У таких економічних умовах розведення м'ясної худоби стає для господарств не вигідним тому, що, по-перше, відсутні власні кошти для поліпшення існуючих та створення нових пасовищ, придбання кормозбиральної техніки, реконструкції старих приміщень, не забезпечується створення міцної кормової бази, запровадження ресурсозберігаючих інтенсивних технологій годівлі та утримання м'ясної худоби і на цій підставі підвищення її продуктивності. По-друге, внаслідок монополізації сфери м'ясопереробної промисловості неможливо господарствам реалізувати м'ясну худобу за цінами, які б враховували високий вміст у яловичині білка, амінокислот та інших поживних речовин. По-третє, недостатній рівень бюджетної підтримки на утримання корів м'ясного напрямку продуктивності.

Через скорочення поголів'я і загального обсягу продукції тваринництва, виробництво її переходить у приватний сектор. Поки що він

представлений невеликими, напівлегально розташованими на околицях міст господарствами, де неможливо підвищення якості продукції через повну відсутність нормативної бази, контролю та методичної допомоги цьому виробництву. Втрачаються можливості здешевлення виробництва екологічно чистої продукції за рахунок збільшення обсягів її виробництва у сприятливих умовах.

З метою підвищення ефективності функціонування галузі м'ясного скотарства, а, відповідно і підвищення якості продуктів харчування та безпеки життєдіяльності людини, доцільно перейти до економіко-екологічної концепції його розвитку. Ця концепція повинна бути спрямована на формування в усіх регіонах таких агросистем, яким притаманні висока відтворювальна здатність і екологічна стабільність, завдяки чому вони надають можливість одержувати якнайбільше доброякісних кормів в умовах мінімального агротехнічного та ресурсного забезпечення виробництва [2].

Згідно Концепції розвитку аграрного сектору економіки Житомирської області на період до 2020 року перспективними завданнями галузі м'ясного скотарства в регіоні є:

- створення сприятливих економічних умов для посилення інвестиційної активності вертикально інтегрованих потужних компаній з метою спрямування значних інвестиційних ресурсів у м'ясне скотарство за національним проектом «М'ясне скотарство України» щодо створення мережі племінних і товарних господарств, будівництва високотехнологічних аграрно-промислових комбінатів з виробництва яловичини;

- сприяння суб'єктам господарювання у закупівлі племінного поголів'я ВРХ м'ясних порід, племінних теличок, нетелей, корів шляхом часткового відшкодування вартості за рахунок коштів державного бюджету;

- здешевлення вартості проведення реконструкції існуючих та будівництва нових відгодівельних комплексів за рахунок коштів державного та обласного бюджетів;

- розбудова логістичної мережі для кооперування виробників яловичини із забійними пунктами та фірмовими магазинами, з елементами органічного виробництва, для формування цінової переваги на високоякісну яловичину - так звані «мармурові стейки»;

- підвищення продуктивності тварин на вирощування і відгодівлю до 700-800 гр. середньодобового приросту за рахунок поліпшення генетичного та племінного складу відгодівельного контингенту та впровадження годівлі на запрограмовану продуктивність;

- продовження виплати бюджетної дотації для фізичних осіб за збереження та утримання молодняку ВРХ до 15 місячного віку [5].

Пріоритетними напрямками забезпечення розвитку тваринництва на перспективу слід вважати підтримку структурної перебудови у тваринництві, яка надається через інвестиції, активізацію чинників інтенсивного відтворення через поліпшення якості кормової бази, селекційно-племінної справи, впровадження сучасних інноваційних технологій, підготовку висококваліфікованих кадрів, проведення ветеринарних і санітарних заходів [7].

Можливість використання нових технологій і методів управління, прискорення науково-технічного розвитку в сфері АПК можливе за рахунок залучення прямих іноземних інвестицій. При цьому важливим є забезпечення зарубіжних інвесторів інформацією про інвестиційний потенціал Житомирської області, перспективні інвестиційні та інноваційні проекти.

Висновки. Проведений економічний аналіз свідчить, щовирішення проблеми виробництва м'яса великої рогатої худоби в досліджуваному регіоні можливе за рахунок розвитку галузі спеціалізованого м'ясного

скотарства на засадах економіко-екологічної концепції його розвитку.

Пріоритетними напрямками є забезпечення умов для розвитку процесів спеціалізації, концентрації, кооперації, агропромислової інтеграції в м'ясопродуктовому підкомплексі та в м'ясному скотарстві зокрема, стимулювання утворення інтеграційних об'єднань.

Перспективи подальших досліджень повинні бути зосереджені на аналітичних дослідженнях, пов'язаних з еколого-економічними проблемами регіону; з формуванням стратегії розвитку аграрних підприємств регіону; функціонуванням ринку м'яса; із покращенням інвестиційного клімату та залученням іноземних інвестицій в сільське господарство Житомирської області, що дасть можливість покращити стан виробництва, рівень його технічного оснащення, сприятиме вирішенню соціальних та екологічних проблем регіону.

Список використаних джерел

1. Білозерський О. Розведення та селекція м'ясної худоби в Україні / О. Білозерський, Ю. Вдовиченко, П.Шаран // Тваринництво України. – 2004. – № 4. – С. 2-4.
2. Денисенко М.П. Проблеми та перспективи розвитку м'ясного скотарства в Україні / М. П. Денисенко // Ефективна економіка. – 2012. – № 11.
3. Економічний аналіз : навч. посіб. / за ред. М. Г. Чумаченка. – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с.
4. Економічні напрями ефективного функціонування ринків продукції скотарства / [М. М. Ільчук, М. В. Калінчик, М. М. Рудий та ін.]. – К.: Нічлава, 2009. – 352 с.
5. Концепція розвитку аграрного сектору економіки Житомирської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zhitomir-region.gov.ua/>

6. Мазуренко О.В. Тенденції розвитку тваринництва в Україні / О.В. Мазуренко // Економіка АПК. – 2011. – №8 – С. 16-21.

7. Оляднічук Н.В. Інтенсифікація галузей тваринництва в сільськогосподарських підприємствах : монографія / Н.В.Оляднічук, В.С.Уланчук. – Умань: Візаві , 2010. – 218 с.

8. Офіційний сайт Головного управління статистики у Житомирській області [Електронний ресурс] .– Режим доступу: <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/>

9. Пуцентейло П.Р. Організаційно-економічний механізм забезпечення сталого розвитку галузі м'ясного скотарства / П.Р. Пуцентейло // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 3 (117). – С. 80-85.

10. Шлапак О. В. Стратегічні напрями розвитку галузі м'ясного скотарства в Україні / О. В. Шлапак // Економіка України. – 2013. – № 3. – С. 57–65 .

REFERENCES:

1. Belozerskii, O., Vdovichenko, Yu, &Sharan, P. (2004).Rozvedennyataselektsiyamiasnoyikhudoby v Ukrayini[BreedingandselectingbeefcattleinUkraine]. *TvarynnytstvoUkrayiny – CattleBreedinginUkraine, 4, pp.2-4* [inUkrainian].

2. Denusenko, M.P. (2012). Problemytaperspektyvyrozvytkum"yasnohoskotarstva v Ukrayini[ProblemsanddevelopmentperspectivesofthebeefcattlebreedinginUkraine]. *Efektivnaekonomika – Efficienteconomy,11. Retrievedfrom <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1912>* [inUkrainian].

3. Chumachenko, M.G. (Eds.). (2003).Ekonomichnyi analiz [EconomicAnalysis]. Kyiv: KNEU, 556 [inUkrainian].

4. П'чук, М.М., Kalinchyk, M.V., & Rudyy, M. M. (2009). Ekonomichnina priamyefektyvnohofunkcionuvanniarynkivprodukciiyskotarstva [Economic trendseffectivefunctioningofLivestockProduction]. Kyiv: Nichlava, 352 [inUkrainian].

5. KonceptiiarozvytkuagrarnohosektoruekonomikyZhytomyrs'koyioblastinaperiod do 2020 roku [TheconceptoftheagriculturalsectordevelopmentinZhytomyrregionfortheperiod upto 2020.]. Retrievedfrom <http://zhitomir-region.gov.ua/> [inUkrainian].

6. Mazurenko, O.V.(2011). Tendentsiyirozvytkutvarynnystva v Ukrayini [TrendsincattlebreedinginUkraine]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, 8, pp. 16–21 [inUkrainian].

7. Olyadnichuk, N.V., &Ulanchuk, V.S. (2010). Intensyfikatsiyahaluzeytvarynnystva v sil's'kohospodars'kychpidpryyemstvach [Intensificationofcattlebreedingindustries intheagriculturalenterprises]. Uman': Vizavi, 218 [inUkrainian].

8. OfitsiynnyysaytHolovnohoupavlinnyastatystyky u Zhytomyrs'kiyoblasti [TheofficialwebsiteoftheMainDepartmentofStatisticsinZhytomyroblast]. Retrievedfrom <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/> [inUkrainian].

9. Putsenteylo, P.R. (2011). Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm zabezpechennyastalohorozvytkuhaluzim'yasnohoskotarstva [Organizationalandeconomicmechanismofsustainabledevelopmentofbeefcattleindustry]. *Aktual'niproblemy ekonomiky– Recenteconomicproblems*, 3, pp. 80-85 [inUkrainian].

10. Shlapak, O.V. (2013). Stratehichnina priamyrozvytkuhaluzim'yasnohoskotarstva v Ukrayini [StrategicdirectionsofbeefcattleindustryinUkraine]. *EkonomikaUkrayiny – Ukraineeconomy*, 3, pp. 57-65 [inUkrainian].

ПАЛАМАРЧУК Т. Н. ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ МЯСНОГО СКОТОВОДСТВА В РЕГИОНЕ

Указано, что современное состояние отечественной экономики, совершенствование экономической деятельности должно основываться на объективной информации, глубоком и всестороннем экономическом анализе.

Проведен экономический анализ производства мяса всех видов, в том числе мяса крупного рогатого скота в Житомирской области в динамике и по категориям агропроизводителей, а также определены основные факторы, влияющие на производство говядины. Указано на

необходимость ускоренного развития специализированного мясного скотоводства. Проанализированы основные факторы, которые влияют на развитие специализированного мясного скотоводства в исследуемом регионе, а также причины, которые тормозят этот процесс. Предложены основные направления эффективного и устойчивого развития отрасли мясного скотоводства с учетом эколого-экономических особенностей региона. Отмечено, что перспективными направлениями в мясном скотоводстве является обеспечение условий для развития процессов специализации, концентрации, кооперации, стимулирование создания интеграционных объединений.

Ключевые слова: экономический анализ, мясо крупного рогатого скота, отрасль, мясное скотоводство, развитие, регион, сельскохозяйственные предприятия.

PALAMARCHUK T. N. ECONOMIC ANALYSIS OF DEVELOPMENT OF BEEF CATTLE BREEDING IN THE REGION

It is stated that contemporary state of development of domestic economy, improvement of economic activity should be based on objective information, deep and thorough economic analysis.

Economic analysis of producing all kinds of meat is conducted in the article, including cattle meat in Zhytomyr region in real time according to the categories of agricultural producers; main factors that influence beef production are defined. The necessity of accelerated development of specialized cattle breeding is pointed out. Main factors that influence the development of beef cattle breeding in the region under study and reasons that slow down this process are analyzed.

Key directions of efficient and sustainable development of beef cattle breeding branch are suggested, taking into consideration ecological and economic peculiarities of the region. It is emphasized that promising directions in beef cattle breeding are providing conditions for development of specialization, concentration, cooperation processes and stimulating creation of integration associations.

Keywords: economic analysis, cattle meat, branch, beef cattle breeding, development, region, agricultural enterprise.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2017

Авторська довідка

	Українською мовою	Англійською мовою
ПІБ/ Lastname, firstname	Паламарчук Тетяна Миколаївна	Palamarchuk Tetiana Mykolayivna
Науковий ступінь/ Scientific degree	к.е.н.	Ph.D in Economics
Вчене звання/ Scientific rank	Доцент	Associate professor
Посада/ Position	доцент кафедри аналізу і статистики ім. І. В. Поповича	Associate professor of the department of analysis and statistics named after I. Popovych
Установа/ Establishment	Житомирський національний агроекологічний університет	Zhytomyr National Agroecological University